

УДК 811.111'373.7

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2026.45.3.18>**ОБРАЗНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАЗВ ОЗБРОЄННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ****THE FIGURATIVE POTENTIAL OF ARMAMENT TERMS
IN ENGLISH PHRASEOLOGY****Тодорова Н.Ю.,***orcid.org/0000-0003-2520-2517**кандидат філологічних наук, доцент,
професор кафедри іноземних мов
Військової академії (м. Одеса)***Бриндак О.Б.,***orcid.org/0009-0009-8571-5091**кандидат історичних наук,
старший викладач кафедри іноземних мов
Військової академії (м. Одеса)*

Статтю присвячено дослідженню образного потенціалу назв озброєння у складі англійських фразеологічних одиниць у межах антропоцентричної парадигми сучасного мовознавства. Фразеологія розглядається як сфера мовної системи, у якій найповніше репрезентуються механізми образного мислення, національно-культурна специфіка та ціннісні орієнтири англійськомовної спільноти. Метою дослідження є виявлення та системний аналіз семантичного переосмислення назв озброєння, визначення їх ролі як донорської концептуальної сфери для реципієнтних сфер та встановлення основних напрямів репрезентації людини, її діяльності й об'єктивної реальності в англійській лінгвокультурі.

Матеріалом аналізу слугували 102 англійські фразеологізми, відібрані методом суцільної вибірки з друкованих і електронних лексикографічних джерел за критерієм наявності у їх структурі лексем на позначення озброєння, зокрема зброї, боєприпасів та її конструктивних елементів. У результаті дослідження встановлено, що озброєння є продуктивною донорською сферою для метафоричної репрезентації реципієнтної сфери *людина*, що свідчить про антропоцентричну спрямованість семантики фразеологізмів, образна складова яких ґрунтується на переосмисленні концепту озброєння і його характеристик.

На підставі семантичного аналізу виокремлено чотири фразео-семантичні поля: «Психологічний стан і характеристики людини», «Функціональні характеристики», «Взаємовідносини» та «Об'єктивна реальність». З'ясовано, що в англійській лінгвокультурі образи озброєння слугують засобом як позитивної, так і негативної оцінки, репрезентуючи його як корисний ресурс, перевагу, інструмент захисту, вагомий аргумент, а також як джерело небезпеки, проблем, агресії та конфлікту. Отримані результати поглиблюють уявлення про специфіку англійської фразеологічної картини світу та відкривають перспективи подальших зіставних і дискурсивних досліджень.

Ключові слова: фразеологізм, озброєння, внутрішня форма, образна основа, англійська мова.

The article focuses on the study of the figurative potential of the armament terms in the structure of English phraseological units in the framework of the anthropocentric paradigm of the modern linguistics. Phraseology is regarded as the domain of the language system which the most fully represents the mechanisms of figurative thinking, national and cultural specificity, and value orientations of the English-speaking community. The aim of the study is to identify and systematically analyse the semantic reinterpretation of armament terms, determine their role as a donor conceptual domain for recipient domains, and establish the main directions of representing a human, human activity, and objective reality in the English linguoculture.

The research material comprises 102 English phraseological units containing lexemes denoting armaments, including weapons, ammunition, and their structural elements selected by the method of continuous sampling from printed and electronic lexicographic sources. The findings demonstrate that armaments are a productive donor domain for the metaphorical representation of the recipient domain *human*. This fact confirms the anthropocentric orientation of the semantics of the phraseological units whose figurative component is based on the reinterpretation of the concept of armament and its characteristics.

On the basis of the semantic analysis, four phraseo-semantic fields have been identified: "Psychological states and personal characteristics", "Functional characteristics", "Interpersonal relations", and "Objective reality". It has been established that in English linguoculture, images of armaments function as a means of both positive and negative evaluation, representing armaments as a useful resource, an advantage, an instrument of protection, and a strong argument, as well as a source of danger, problems, aggression, and conflict. The results obtained deepen the understanding of the specificity of the English phraseological system and open up prospects for further contrastive and discourse-oriented research.

Key words: phraseological unit, armaments, inner form, figurative component, the English language.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується посиленою увагою до антропоцентричної парадигми, у межах

якої мова розглядається як інструмент концептуалізації дійсності та відображення колективного досвіду. Особливе місце у цьому контексті поси-

дає фразеологія як сфера мовної системи, у якій найяскравіше репрезентується образне мислення, національно-культурна специфіка та ціннісні орієнтири мовної спільноти. Дослідження внутрішньої форми фразеологізмів, яка лежить в основі їх образного значення, сприяє розв'язанню головного завдання сучасного антропоцентричного мовознавства – встановлення зв'язку між мовою, свідомістю і культурою нації. Системність лінгвістичного аналізу вимагає розгляду парадигматичних об'єднань фразеологізмів з компонентами окремих тематичних груп, оскільки вони акумулюють культурно значущі моделі осмислення світу окремим етносом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У межах сучасних досліджень англійської фразеології об'єктом аналізу поставали фразеологізми з орнітонімов [1], соматизмом [2; 3; 4; 5], колористичним [6], ономастичним [7], кулінарним [8] та гендерним компонентами [9]. Оскільки військова лексика є продуктивною у процесах метафоризації, фразеологізми з компонентом військової сфери також ставали матеріалом лінгвістичного аналізу. Зокрема, досліджувалися особливості їх використання [10], встановлювалися семантичні характеристики військової лексики у їх складі [11], але образний потенціал саме назв озброєння як окремої лексико-семантичної групи у структурі англійських фразеологізмів досі не був предметом комплексного аналізу. Такі лексеми розглядалися фрагментарно – як ілюстративний матеріал у межах ширших тематичних груп або когнітивних моделей. Таким чином, постає проблема визначення внеску назв озброєння у формування образності мовлення та з'ясування когнітивних і семантичних механізмів їх вторинної номінації.

Постановка завдання. Отже, метою цього дослідження є виявлення та системний аналіз образного потенціалу назв озброєння у складі англійських фразеологізмів шляхом з'ясування механізмів їх семантичного переосмислення, визначення ролі озброєння як донорської концептуальної сфери та встановлення основних напрямів репрезентації людини, її діяльності й об'єктивної реальності в англійській лінгвокультурі.

Матеріалом аналізу слугували 102 англійські фразеологізми, відібрані методом суцільної вибірки з друкованих та електронних лексикографічних джерел за критерієм наявності у їх компонентному складі назв озброєння. Оскільки поняття *озброєння* охоплює сукупність засобів для ведення воєнних дій, військове спорядження та зброю [12], до корпусу досліджуваного мате-

ріалу включено фразеологізми, у структурі яких виявлено лексеми на позначення боєприпасів, різновидів зброї та її конструктивних частин.

Виклад основного матеріалу. Унікальне фразеологічне значення формується внаслідок інтеграції лексичного і граматичного значення лексем-компонентів, його особливістю є експресивно-оцінне наповнення, створене завдяки їх образній складовій. В основі образності фразеологізмів лежить переосмислене відображення реальності, яке формується завдяки поєднанню когнітивних, культурних і мовних механізмів. Фразеологізми здатні об'єднувати дві концептуальні сфери, одна з яких є донорською і постачає власні знаки на позначення реципієнтної сфери. Корпус досліджуваного матеріалу свідчить, що *озброєння* є значущою донорською сферою для реципієнтної зони *людина* в англійській лінгвокультурі, оскільки 90 % англійських фразеологізмів з лексемою на позначення озброєння семантично пов'язані з людиною та її діяльністю.

Детальний аналіз семантики досліджуваних одиниць дозволив згрупувати їх у чотири фразео-семантичних поля (ФСП): «Психологічний стан і характеристики людини» (31%), «Функціональні характеристики» (30%), «Взаємовідносини» (29%) і «Об'єктивна реальність» (10%).

ФСП «Психологічний стан і характеристики людини». Антропоцентризм фразеологічного складу англійської мови зумовив високу кількісну наповненість ФСП, яке об'єднує фразеологізми, семантично орієнтовані на опис емоцій та якісних характеристик людини. Особливістю ФСП «Психологічний стан і характеристики людини» є перевага фразеологізмів з позитивною конотацією (62,5%) над негативно забарвленими одиницями (37,5%). Найвища кількість таких фразеологізмів надає позитивні характеристики професійності, корисності і підготовленості людини (15,5%): *to be great guns at something* 'to be very skilled at something' [13, с. 412], *armed at all points* 'prepared in every particular' [14, с. 9], *a knight in shining armor* 'a very helpful person' [13, с. 410]. Також англійські фразеологізми з лексемою-назвою озброєння описують людину успішну (12,5%): *to be going great guns* 'to be making very successful progress' [13, с. 412], амбітну (9,5%): *to set one's sights on something* 'to aim to achieve something' [13, с. 414], значущу (9,5%): *a big gun* 'an important and influential person' [14, с. 24], енергійну (9,5%): *with both barrels blazing* 'with great intensity' [13, с. 410], чесну (6%): *a straight arrow* 'an honest or genuine person' [14, с. 9]. В основі цих образних значень лежать такі характеристики

озброєння, як його ефективність і корисність. Зброя є цінним ресурсом і засобом для реалізації потенціалу, сприянням для досягнення поставленої мети у свідомості англійського етносу.

Такі ознаки озброєння, як здатність нести небезпеку і заподіяти лихо також знайшли відображення в англійській фразеології. Значна кількість англійських фразеологізмів з компонентом на позначення озброєння характеризує людину агресивну, недобррозичливу (21,8%): *be up in arms* 'to be very angry' [15, с. 10], *an old battle-axe* 'a hostile woman' [13, с. 410], *son of a gun* 'mean or unpleasant man' [16]. Наведені приклади свідчать, що озброєння є втіленням агресії і ворожості в англійській лінгвокультурі.

Серед фразеологізмів ФСП «Психологічний стан і характеристики людини» зафіксована група одиниць, які описують такі властивості характеру людини, як імпульсивність, невтриманість, запальність (15,7%): *to be trigger-happy* 'to be impetuous' [13, с. 415], *quick on the trigger* 'імпульсивний, що швидко реагує' [17, с. 805]. У внутрішній формі цих одиниць закарбувалися непередбачуваність і некерованість зброї.

ФСП «Функціональні характеристики». Друге за кількісним наповненням ФСП створене фразеологізмами, які не стільки називають сам об'єкт або ситуацію, а характеризують їхні функції або ролі за певних обставин.

Особливістю ФСП «Функціональні характеристики» є майже рівноцінна кількісна представленість фразеологізмів з негативною (45%) і позитивною (42 %) конотацією та наявністю одиниць з нейтральною семантикою (13%).

Негативне сприйняття озброєння і його функцій відобразилося у семантиці фразеологізмів цього поля, оскільки їх найвища кількість концентрується на позначенні певних недоліків, проблем або складнощів (35 %): *to be a bomb* 'to be grossly defective' [13, с. 410], *to be dynamite* 'to cause outrage' [13, с. 412], *a loose cannon* 'an unpredictable person or thing likely to cause unintentional damage' [14, с. 178]. Також озброєння є образом-еталоном небезпеки в англійській фразеології (10%): *a powder keg* 'a situation that could suddenly become extremely dangerous' [15, с. 307].

Водночас образна основа значної кількості англійських фразеологізмів (32%) будується на позитивному сприйнятті озброєння, як вагомого важеля, ресурсу або аргументу, який надає перевагу у певних ситуаціях: *secret weapon* 'something or someone that no one knows about and that give you an advantage over your competitors or enemies' [18], *to bring out one's biggest guns* 'to use the

most impressive persons or arguments' [13, с. 412], *have a second string to your bow* 'have an alternative resource that you can make use of if the first one fails' [14, с. 280]. У складі поля зафіксовані одиниці, в образній основі яких лежить зброя, як незаперечний доказ (3%): *smoking gun (or pistol)* 'a piece of incontrovertible evidence' [14, с. 268]. Відповідно зброя без боєприпасів є символом неефективності і марності (7%): *a gun with no bullets* 'something incomplete and therefore useless for the desired purpose' [13, с. 411].

Англійські фразеологізми з нейтральною семантикою (13%) описують об'єкти або явища, які інкорпують як негативні так і позитивні характеристики: *to be a two-edged sword* 'to involve both advantages and disadvantages of similar significance' [13, с. 415]. Таким чином, у своїй внутрішній формі фразеологізми фіксують суперечливу природу концепту озброєння і його сприйняття англійським етносом водночас як значущого ресурсу, так і небезпечного інструмента.

ФСП «Взаємовідносини». ФСП

«Взаємовідносини» об'єднало фразеологізми на позначення взаємодії та стосунків між людьми. Характерною ознакою поля є значна перевага одиниць з негативною конотацією (76%) над позитивно забарвленими одиницями (14%), решта фразеологізмів поля є семантично нейтральними (10%).

Образність найвищої кількості англійських фразеологізмів цього ФСП (48 %) ґрунтується на сприйнятті озброєння як інструменту впливу на людину. Зброя виступає інструментом покарання: *to give someone a rocket* 'to severely reprimand a person' [13, с. 413], тиску: *under the gun* 'under great pressure' [14, с. 132], погрози: *hold/put a gun to sb's head* 'to use threats to force someone to do what you want' [15, с. 167] або попередження: *shots across the bow* 'warnings' [13, с. 414].

Також озброєння є символом війни, боротьби і протистояння, що відобразилося у семантиці значної кількості фразеологізмів цього поля (28%): *to bury the hatchet* 'to abandon hostilities' [13, с. 413]. У межах поля виявлено фразеологізми на позначення конфлікту: *passage of (or at) arms* 'a fight or dispute' [14, с. 214], *break a lance against or with one* 'ламати списи, сперечатися' [17, с. 156]. Зброя є символом нападу: *to turn one's guns on someone* 'to criticize a person' [13, с. 413].

Водночас осмислення озброєння є нейтральним, оскільки воно може бути інструментом опору (10% фразеологізмів): *to be up in arms against something* 'to express violent opposition to a proposal' [13, с. 410]. У внутрішній формі достат-

ньої кількості фразеологізмів поля (14%) озброєння виступає ефективним засобом захисту: *to take up the cudgels for someone* 'to defend a person' [13, с. 411], що свідчить про позитивне сприйняття зброї як необхідного інструменту забезпечення безпеки.

ФСП «Об'єктивна реальність». Низьке кількісне наповнення ФСП «Об'єктивна реальність» свідчить про те, що озброєння рідко постає образом-мотиватором для метафоричного опису характеристик оточуючого фізичного світу в англійській лінгвокультурі. Найвища кількість цих одиниць вербалізують швидкість об'єкту (40%): *faster than a speeding bullet* 'extremely fast' [16], *give her the gun* 'гнати щодуху (автомашину)' [17, с. 398], таким чином зберігаючи у своїй внутрішній формі образ озброєння, як еталона швидкості.

У межах поля виявлено одиниці на позначення об'єкту цілком (30%): *(up) to the hilt* 'completely' [14, с. 144], *lock, stock, and barrel* 'including everything; completely' [14, с. 176].

Інші фразеологізми поля є поодинокими прикладами характеристики різних аспектів об'єктивної реальності. Вони описують час (10%), відстань (10%), природні явища (10%): *arrow of time (or time's arrow)* 'the direction of travel from past to future in time considered as a physical dimension' [14, с. 9], *within gun shot* 'в межах досяжності артилерійського вогню' [17, с. 1017], *blow great guns* 'be very windy' [14, с. 132].

Спільною ознакою фразеологізмів ФСП «Об'єктивна реальність» є їх нейтральна емоційна забарвленість.

Висновки. У ході дослідження встановлено, що назви озброєння становлять продуктивну лексико-семантичну групу у складі англійських фразеологізмів та володіють значним образним потенціалом. Корпусний аналіз виявив виразну антропоцентричну спрямованість досліджуваних одиниць, що підтверджує культурну значущість концепту озброєння в англійській лінгвокультурі.

У межах дослідження виокремлено чотири фразео-семантичні поля: «Психологічний стан і характеристики людини», «Функціональні характеристики», «Взаємовідносини» та «Об'єктивна реальність».

Аналіз ФСП «Психологічний стан і характеристики людини» показав, що образи озброєння слугують засобом як позитивної, так і негативної оцінки особистості. Позитивна конотація ґрунтується на таких характеристиках озброєння, як ефективність, надійність, корисність і здатність забезпечувати досягнення мети, тоді як негативна пов'язана з асоціаціями небезпеки, агресії, імпульсивності та некерованості.

У межах ФСП «Функціональні характеристики» озброєння постає одночасно як небезпечний і деструктивний чинник та як потужний ресурс, інструмент впливу, аргумент або засіб отримання переваги.

ФСП «Взаємовідносини» відображає сприйняття озброєння як символу боротьби, конфлікту, протистояння та тиску, що зумовлює перевагу фразеологізмів із негативною конотацією. Водночас зафіксовані одиниці, в образній основі яких зброя виконує функцію захисту або засобу підтримки, що свідчить про її багатомірну символіку.

Найменш продуктивним виявилось ФСП «Об'єктивна реальність», у межах якого озброєння використовується як образ-еталон для позначення швидкості, повноти, межі або окремих фізичних характеристик навколишнього світу.

Отже, результати дослідження доводять, що назви озброєння у складі англійських фразеологічних одиниць виконують важливу образотворчу та оцінну функцію, відображаючи специфіку англійської лінгвокультурної картини світу. Перспективи подальших досліджень убачаємо у зіставному аналізі образного потенціалу назв озброєння у різних мовах, а також у вивченні динаміки цих фразеологізмів у сучасному дискурсі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Тимошук Н. М. Фразеологізми з компонентом-орнітоном у лексичній системі англійської мови. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля*. 2019. № 2. С. 249–256.
2. Денисенко І. Структурно-семантичні аспекти соматичних ідіом англійської мови. *Молодий вчений*. 2017. № 12.1 (52.1). С. 30–33.
3. Мікова Н. Фразеологізми із компонентом *haig* в англійській мові. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. № 14. С. 183–185.
4. Комочкова О., Орловська О. Лексико-семантичні групи та розряди фразеологічних одиниць із компонентами-соматизмами в сучасній англійській мові. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2018. Вип. 14. С. 151–164.
5. Тоненчук Т. Ідеографічна класифікація англійських соматичних фразеологізмів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 40, Т. 3, С. 139–145. DOI: 10.24919/2308-4863/40-3-22

6. Тікан Я., Лоп'янецька Р. Функціонування фразеологічних одиниць з колористичним компонентом в англomовних медіатекстах. *Advanced Linguistics*. 2020. № 5. С. 33–40. DOI: 10.20535/2617-5339.2020.5.205156
7. Корнева З., Шуміцька Є. Ономастичний компонент у складі англійських фразеологічних одиниць та його відтворення в українському перекладі. *Молодий вчений*. 2018. № 11 (63). С. 321–325.
8. Крикніцька І. Методологія аналізу англomовних фразеологізмів з кулінарним компонентом. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету*. 2018. № 36. С. 171–175.
9. Павленко Н. Гендерний компонент у структурі та семантиці англійських ідіом – номінацій людини за родом діяльності. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2016. № 7. С. 82–85.
10. Марценюк О. Особливості використання англomовних фразеологізмів з мілітарним компонентом. *Молодий вчений*. 2024. № 6.1 (130.1), С. 47–50. DOI: 10.32839/2304-5809/2024-6.1-131.1-11
11. Тодорова Н., Лапіна М. Семантичні характеристики військової лексики у складі англійських фразеологічних одиниць. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2022. № 54. С. 111–114 DOI: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2022.54.27>
12. Словник української мови : у 11 т. / [за ред. І. К. Білодіда]. 1970 – 1980. URL: http://ukrlit.org/slovnuk/slovnuk_ukrainskoi_movu_v_11_tomakh (дата звернення: 20.02.2026).
13. Renton N. E. *Metaphorically Speaking : A Dictionary of 3.800 Picturesque Idiomatic Expressions*. New York, 1992. 528 p.
14. *Oxford dictionary of Idioms / ed. by J. Siefring*. New York, 2004. 340 p.
15. *Cambridge International Dictionary of Idioms / ed. by E. Walter*. Cambridge, 2002. 587 p.
16. *Farlex Dictionary of Idioms Farex*, 2015. URL: <https://idioms.thefreedictionary.com> (дата звернення: 20.02.2026).
17. *Англо-український фразеологічний словник / уклад. Л.Т. Баранцев*. Київ, 2005. 1056 с.
18. *Cambridge Dictionary* URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення: 20.02.2026).

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 25.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026